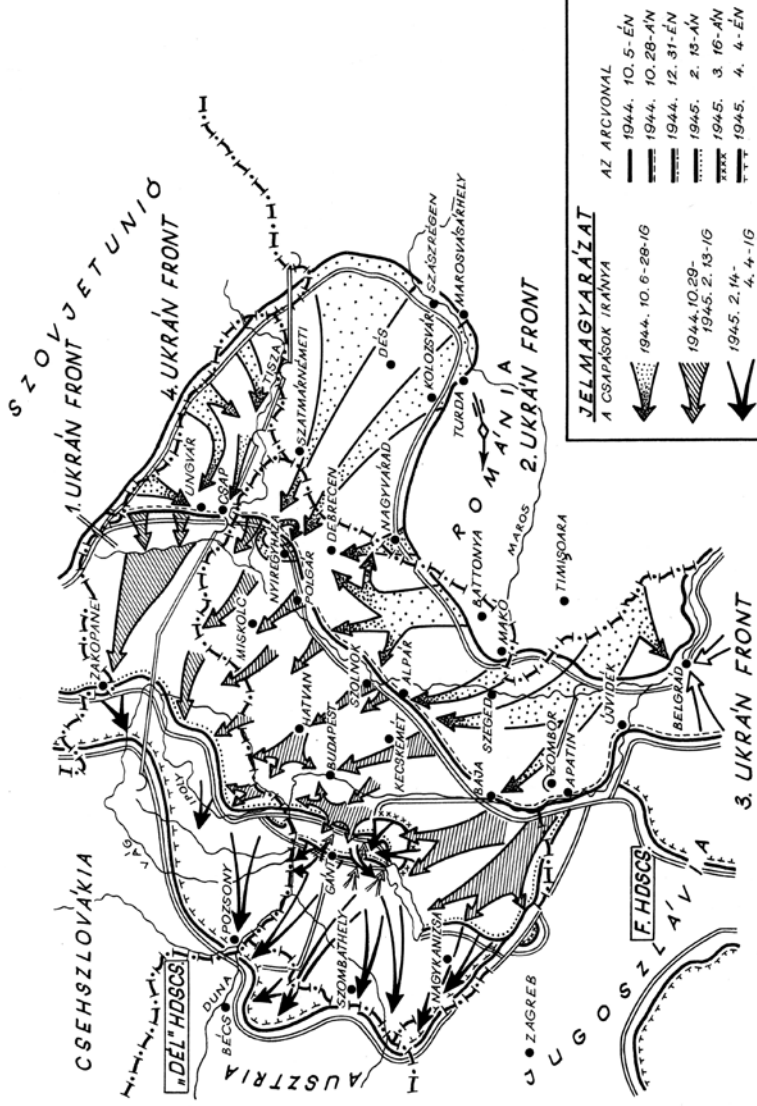

A MAGYARORSZÁGI HADMŰVELETEK

(Forrás: Magyarország felszabadítása. Szerk. Száva. Péter. Budapest 1975. 328. old.)

Tito partizánosztagainak magyarirtása 1944–1945-ben, különös tekintettel Óbecse községre

*Még azt hiszed, élsz?... Nem, rossz álmom ez is.
Még hallod a hörgő panaszt: „Testvért testvér elad...”
Egy hang aléltan közbeszól: „Ne szóljon ajakad...”
S egy másik nyög: „Nehogy ki távol sír e nemzetem...”
Még egy hörög: „Megutálni is kénytelen legyen.”
Hát így. Keep smiling. És ne kérdjed senkitől, m i é r t?
Vagy: „Rosszabb voltam mint e z e k ?...” Magyar voltál, ezért.
(Márai Sándor: *Halotti beszéd*)*

Vannak a magyar nemzetnek dicső és szégyenteljes pillanatai, de egyaránt vannak végzetes kimenetelű eseményei is. Szoktuk egymást vádolni, hogy ki melyiket ismeri, vagy nem ismeri, de mély meggyőződésem, hogy a tragikusakat ismerjük legkevésbé. Idestova már lassan 100 éve ezerfelé szakítva élünk, mégis engedtessek meg, hogy én nemzetről beszéljek. Egy egységes nemzetről. A magyar az *egy*. Akkor vajon miért van az, hogy a sorscsapásainkat nem ismerjük? Vagy csak nem akarjuk ismerni?

Kétségtelen, hogy az egyik legnagyobb magyar tragédia a XX. században a Délvidéken történt mészárlás volt, 1944–1945-ben. De mi is történt akkor valójában? Mi az, amit tudunk? Mit van még megtudnunk? Ezekre a kérdésekre igyekszem választ adni.

Helyezzük el a korabeli eseményeket térben és időben.

Már említettem, a délvidéki magyarok örök gyásza a magyar történelem egyik legsötétebb fejezete. És ez a mai ésszel felfoghatatlan népirtás, egyben a XX. század legkevésbé ismert sorscsapásai közé tartozik.

A második világegés vége felé járunk. A fő cél: egy egységes („homogén”) délszláv állam létrehozása. Mindehhez csak 1944 őszén, a kommunista partizánmozgalom győzelmének a küszöbén értek meg a feltételek. Október elején, amikor a szovjet Vörös Hadsereg a szerbiai Bánság (Bánát) területére lépett, a magyar közigazgatás teljes áttelepülése már egy hónapja tartott a Délvidékről, pontosabban a Bácskából és a Drávaszögből. (Az utóbbit Baranya-háromszögnek, de Dél-Baranyának is nevezik.) A gyorsan visszavonuló magyar honvédséggel együtt a magyar kormány által 1941 folyamán a Bácska tizen-négy községébe, illetve szállására (tanyájára) Romániából áttelepített mintegy 14 ezer bukovinai székely, és több ezer, zömmel szintén 1941-ben érkezett közalkalmazott menekült el. A Délvidéken eközben a Joszip Broz Tito vezet-

te partizánsereg a szovjet Vörös Hadsereggel együtt nyomult előre Magyarországra felé.

Itt néhány szó a vezérről: Josip Broz Tito (szerbül: Јосип Броз Тито), 1892. május 7-én (hivatalosan május 25-én) született a Magyar Királyság társállamában, Horvát-Szlovónországban. Méghozzá Varasd vármegye Kumrovec elnevezésű falucskájában (Klanjeci járás) az akkori stájerországi tartományi megye, a mai horvát-szlovén államhatár mellett. Apja horvát, anyja szlovén nemzetiségű volt: összesen 15 (!) gyermekük született, közülük Josip lakatos mesterséget tanult. Az első világháborúban az Osztrák–Magyar Monarchia katonájaként Josip Broz néven a keleti arcvonalon harcolt, ahol 1915-ben orosz fogságba esett, és ott ismerkedett meg a kommunista eszmékkel. A háború után 1920-ban hazatért, és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban (1929-től Jugoszlávia) a kommunista párt tagja lett, majd egyik vezetője. A Tito nevet mozgalmi névként vette fel. A II. világháborúban, 1941-től a felbomlott délszláv állam területének nagy részét megszállt német hadsereg és a vele szövetséges Horvátország, valamint a szerb királyi csapatok ellen harcoló kommunista partizánmozgalom katonai és politikai mozgalom vezetője volt. Tito 1943-tól viselte a legmagasabb, a tábornagy (marsall) rangjelzést. A viláégés után a „második” Jugoszlávia (1945–1991) első számú vezetője: 1945-től 1963-ig miniszterelnök, közben 1953-tól a haláláig köztársasági elnök (1974-től örökös államfő), eközben a jugoszláviai kommunisták legfőbb vezére is. Ljubljánában hunyt el 1980. május 4-én, 88 éves korában.

Visszatérve az 1944. őszi eseményekhez: A Tito vezette partizánosztatok által elfoglalt területek magyar és a német lakosai bár félték az új rendtől, de elképzelhetetlennek tartották azokat a csapásokat, amelyek rájuk vártak. A Bácska-Baranyai Partizánosztag főparancsnoksága által kiadott és terjesztett röplapok egyébként már 1944 elején (!) harcra hívták a délvidéki magyarokat a „fasiszták” ellen, de ősszel, a győzelem küszöbén azonnal lehullott a lepel a partizánok a magyar és a német lakossággal kapcsolatos terveiről.

Az észak-bánsági kerületi Népfelszabadító Bizottság 1944. szeptemberében kiadott felhívása még utalt arra, hogy németek és magyarok hasonló bánásmódban fognak részesülni. A Vajdasági Tartományi Pártvezetőség október 2-án keltezett körlevele azonban már nyíltan kimondta: „A leghatározottabban le kell számolni az 5. hadoszloppal, elsősorban a megszállók közvetlen támogatóival. A pártszervezeteknek a legsokoldalúbb segítséget kell nyújtaniuk az OZNA [Odeljenje za Zaštitu Naroda, magyarul: Népvédelmi Osztály] szerveinek a háborús bűnösök felkutatásában, elsősorban a svábok és a magyarok soraiból, akik népeinket öldösték, üldözték és fosztogatták”.

Közben a szovjet csapatok és a partizánok által elfoglalt délvidéki területeken ún. „népfelszabadító bizottságok” alakultak. Ezek lettek a helyi hatalom képviselői, és nyomban megkezdték a vélt vagy valós háborús bűnösök felkutatását, és hozzájuk küldték be a szerb lakosság feljelentéseit, amelyek alapján listák készültek a letartóztatandó személyekről. A népfelszabadító bizottságoknak az ítélezésben is szerepük volt, de a halálbüntetéseket rendszerint valamilyen helyben állomásozó partizánosztag hajtotta végre.

A bosszúhadjárat levezénylésére, a magyarok és németek megfélemlítésére, elmenekülésre való kényszerítésére, a népfelzabarádító bizottságok tevékenysége is elegendő lett volna, Tito azonban az addig Magyarországhoz tartozott területen különösen keményen akart fellépni. A Belgrád elfoglalását, „felszabarádítását” célul kitűző hadművelet részeként a Jugoszláv Népfelzabarádító Hadsereg főparancsnoksága 1944. október 17-én katonai közigazgatás bevezetését rendelte el a Bánság, a Bácska és Dél-Baranya (Drávaszög) területére. Az intézkedés hivatalosan kihirdetett célja a térség szinte érintetlen gazdasági teljesítőképességének a megszerzése volt. A valóságban azonban ennél jóval fontosabbak voltak az etnikai, politikai megfontolások.

A katonai közigazgatás élére kinevezett Ivan Rukavina vezérőrnagy 1944. október 22-én kiadott felhívásában nyíltan kijelentette, hogy az intézkedésre „a nemzeti jövő és e területek délszláv jellegének megőrzése” miatt van szükség. A hadi irányítás bevezetése után a népfelzabarádító bizottságok szerepe csökkent, a megtorlásokat döntően a vajdasági tartományi kommunista pártvezetőség október 2-án kiadott körlevelében már említett OZNA, vagyis a Népvédelmi Osztály hajtotta végre. Ezt a hírhedt szervezetet a Jugoszláv Népfelzabarádító Partizánosztagok Főparancsnokságának 1944. május 13-án kiadott utasítása hívta életre. Elsődleges feladata az ellenséges kémek felderítése és megsemmisítése volt, de az előbbi év augusztusától tevékenysége kiterjedt a „nép ellenségeinek likvidálására” (megsemmisítésére, vagyis kivégzésére) is.

Az előbbieket végrehajtására a főparancsnokság egy hét hadosztályból és számos brigádból álló „speciális” OZNA hadtestet is szervezett. A háború utolsó hónapjaiban a már általános állambiztonsági feladatokat is ellátó szervezet az új jugoszláv kommunista hatalom kiépítésének legfőbb eszközévé vált. A különböző partizánegységek és OZNA-különítmények által véghezvitt tömeggyilkosságok mellett, a magyarok és a németek kollektív büntetését szolgálták a „fasiszta gyűjtőlágerek”-nek nevezett táborok. A Vajdaság területén mintegy 40 internálólétező helyet állítottak fel, melyekbe közel 200 ezer, főleg német nemzetiségű embert zártak. A magyar foglyok zömmel a következő településeken létesített kényszerhelyekre kerültek a Bácskában: Szabadka, Zombor, Topolya, Tiszaistvánfalva (Járek) és Újvidék. A Bánátban: Nagyikinda, Nagybecskerek és Versec.

A magyarelles terrorhadjárat nem mindenhol zajlott le azonos módon. Egy-egy település sorsát jelentősen befolyásolta, hogy a szovjet, illetve a partizán csapatok a katonai közigazgatás bevezetése előtt vagy után vonultak be. Az is számított, hogy az 1942 januárjában a magyar fegyveres erők által végrehajtott, és a magyar hivatalos adatok szerint 3340 polgár (ebből 2550 szerb, 743 zsidó és egyéb nemzetiségű volt), valamint számos, főként kommunista ellenálló meggyilkolásával végződő „razzia” mennyire érintette a visszafoglalt települést. (Az előbbiekkal kapcsolatban két fontos tény: a II. világháború folyamán a nemzetközi jog, a vonatkozó hágai és genfi egyezmények szerint a partizánok nem minősültek hadviselő félnek, ennek ugyanis számos feltétele van! Az 1942. januári razzia vezetőit a Honvéd Vezérkar Főnökének hadbíróvága elé állították, a magyar kormányzat viszont megkezdte a „partizánvadász akció” sértettjeinek és az áldozatok hozzátartozóinak a kártalanítását.)

A Tito-féle népbizottságok 1944 őszi délvidéki berendezkedése során, az általános irányelveken túl a végzetes események menetét olykor az egyéni beszű is befolyásolta. Óbecse, Mohol, Bajmok, Zombor, Bezdán, Temerin, Újvidék és Szabadka voltak a legvéresebb események színhelyei. A megtorlás szerves része volt a magyarok és németek tömeges elűzése. A magyar Belügyminisztérium és Külügyminisztérium korabeli iratai szerint 1945 áprilisa és novembere között szerb fegyveresek 5–10 ezres csoportokban svábokat és magyarokat hajtották át a trianoni államhatáron magyar területre. A kitoloncolások csak 1946 júniusában értek véget.

A partizánok által végrehajtott tömeggyilkosságok magyar áldozatainak teljes száma pontosan nem határozható meg. Az OZNA által készített nyilvántartási listák alapján, az 1944 októberében és novemberében az ítélet nélkül legyilkolt („likvidált”) magyarok száma jóval meghaladja az 5 ezer főt. Ez az adat nem tartalmazza a jugoszláv népbíróságok által hozott halálos ítéletek alapján kivégzetteket. Ráadásul a tömeggyilkosságok, csökkenő lendülettel, de 1945 tavaszáig tartottak, annak ellenére, hogy a katonai közigazgatás már február közepén megszűnt. Svetozar Kostić Capo az OZNA akkori vajdasági vezetője szerint a belügyi csapatok összesen mintegy 20 ezer magyart öltek meg. További vizszaemlékezések, szemtanú-beszámolók és helyi dokumentumok alapján a szerbiai magyar kutatók leggyakrabban 15–20 ezerben adják meg a vérengzések magyar áldozatainak számát.

Mi történt valójában a Délvidéken?

Ahhoz, hogy a kutatók egyáltalán hozzákezdhessenek a délvidéki magyarirtás feltárásához, el kellett telnie fél évszázadnak. S az 1980-as évek végéig, az 1990-es évek elejéig kényszerűen várni arra, hogy egyáltalán írjunk erről a végzetes csapásról. De nemhogy írni nem volt szabad, a családi asztaloknál se esett szó erről, vagy ha mégis, akkor suttogva. Teljes volt a hajdani véres események teljes elhallgatása, a „szájzár”, és eközben legnagyobb a fenyegetettség. Mindez nem volt véletlen. A szerb, illetve jugoszláv diktatórikus hatalom szándékosan jegelte, fedte az ügyet. Jól tudták, hogy akkor nagyon elvetették a sulykot, a sebek mélyek és nyíltak. A Tito-kultusz építésébe sehogyan sem fért bele. A tömegmészárlásról kialakított hamis beállítást azonban csak addig nem lehetett cáfolni, amíg az eseményről nyilvánosan nem lehetett szólni.

Az 1990-es évek elejétől az írásbeli cáfolatok sokasága jelent meg, de tárgyi bizonyítékként ott volt már sok-sok tömegsír fölött – az áldozatok nyughelyének ismerete hiányában más, alkalmas, kiszemelt helyeken is – egy-egy emlékmű, vagy kopjafa. A Duna menti Bezdán temetőjében az 1945 tavaszán újratemetett áldozatok kiskeresztjeinek sorai jelképezik azt. Szabadka szomszédságában Bajmok népe e célból az *Akácfat és környékét* jelölte meg. Szabadkán, a Zentai úti temetőben újra áll a Vergődő Madár-szobor – melyet néhány éve ismeretlenek elloptak, a tettesek persze az óta sem kerültek elő –, mert emlékezni kell, ezért a 350 kg-os alkotást újraöntötték, és ott ül az áldozatok bronzba öntött névsora előtt. A Fe-

renc-csatorna mentén, Topolya népe a temetőben egy emlékkereszt előtt, a Délvidéken legmagyarabb Magyarkanizsa városka sírkertjében a helyiek egy emlékszóbornál róhatják le kegyeletüket. Martonos: emléksír, Adorján: egy szép emlékmű.

A döntően magyar többségű Zenta város és egyben járási (opština) székhely Felsővárosi-temetőjében már 1994. óta áll egy kopjafa. Temerin: a temetői nagy tömegsírnál emlékkereszt és kopjafa. Szenttamás: hasonlóan a sírkertben, ugyancsak egy kereszt, táblával. Piros helységben (Újvidék mellett) is a temetőben magasodó kopjafa az emlékeztet az áldozatokra. Óbecse: itt is 1994-től van kopjafa. A Sajkás-kerületben elhelyezkedő Csurog községben a többször meghíúsított szándék után, csak 2013-ban vált lehetővé egy emlékmű alapítása, amelyet a magyar és a szerb államfő közös főhajtásakor lepleztek le.

Jóval több azonban az olyan délvidéki település, ahol volt vérengzés, de még ma sincsen méltó emlékműve az 1944–1945. évi áldozatoknak. Különösen a Bánátban: Oroszlámos, Törökkanizsa, Csóka, Törökbecse, Nagyikinda, Tóba, Magyarcsérnye, Kisoroszi, Padé, Hódegyháza, Törökbecse, Nagybecskerek, Nezsény, Muzslya, Perlasz, Torontálvásárhely, Pancsova és Versec.

A Bácskában: Mohol, Péterréve, Bácsföldvár, Zsablya, Mozsor, Titel, Tündéres, Dunagárdony, Sajkásgyörgye, Tizsakálmánfalva (Budiszava), Káty, Kabol, Palánka, Gombos, Vepród, Verbász és Nagyfény. Ezek azok a helységek, ahol a tömegmészárlás szintén nagymértékben sújtotta a magyarságot, de napjainkban semmilyen, e célból felállított jel nem emlékeztet arra.

Az előbbi felsorolás akkor kap igazi értelmet, ha hozzáfűzzük: a titói korszakban minden településen állítottak emlékművet a második világháború jugoszláv „hőseinek” és „áldozatainak”. Kivéve a magyaroknak, illetve általában azoknak, akiket abban az időben végeztek ki a partizánok. A „hősök” között természetesen azokat is számon tartották, akik tevékenyen részt vettek a magyarok és a németek elűzésében, vagy legyilkolásában.

Egy külön példa: Óbecse

Mi történt Óbecsén? Ez is igazán a fontos. Miért? Ez a két kérdés foglalkoztat szülővárosom tekintetében, de Vajdaság-szerte is érdekli a kérdés kutatóit. Az 1942. januári „hideg napok” bosszúja lett volna? Esetleg jogos megtorlása? Rásüthető. Ugyanakkor mégsem lehet ilyen kiterjedésben vizsgálni, hiszen módszerében és méretében sem volt azonos, sőt még azzal hasonló sem. Ennek bizonyíttatásába most csak azért sem bonyolodom, mert álljon itt a kérlelhetetlen tény: amíg az 1942. januári eseményeket Budapestről nem támogatták, és nem vezérelték, sőt később a bűnösöket bíróság elé állították, addig a magyarok és németek ellen 1944–1945-ben elkövetett mészárlásokról a legfelsőbb jugoszláv kommunista vezetők – élen Josip Broz Titóval – részletesen tudtak, sőt azt hallgatólagosan támogatták.

Térjünk vissza Óbecsére. Feltevődik a kérdés, hogy a levegőben volt, azaz a levegőben maradt-e, avagy rejtetten volt ott? A válasz az, hogy egyértelműen igen, amelyet Radivoj Stakic könyvében lehet olvasni. A szerző több oldalon keresztül pontosan leírja, hogy a kommunisták 1941 után miként szervezked-

tek, hogyan éltek az illegalitásban, mert egyszerűen nem tudták elfogadni azt a tényt, hogy Óbecse visszatért Magyarországhoz. Radivoj Stakic résztvevője volt több megmozdulásnak, majd a „felszabadításnak” is. S ezért vette a bátorságot és vetette papírra a nagy történelmi „igazságokat”. Teljesen világosan kimondja, hogy az óbecsei szerbek – főleg a kommunisták és ifjúkommunisták – három éven keresztül *tudatosan készültek a bosszúra*, a visszavágásra. Két párttag „hős” nevét mindenképpen ki kell emelni, mert meghatározó szerepük volt Óbecsén, de a kezük ennél messzebbre is elért.

A két személy, Lazar Brankov és Živko Boarov a kapcsolata azért is érdekes, mert úgy ismerkedtek meg, hogy Boarov már egy ideje jelentett a belügyi hatóságoknak Brankov titkos kommunista tevékenységéről. Ennek ellenére később Brankov a barátjául fogadta Boarovot, sőt 1945 után ő szerzett a számára sajtóattaséi állást a budapesti jugoszláv nagykövetségen, miközben Brankov ugyanitt ügyvezetőként működött. Az egyik legjelentősebb közös pártfeladatuk bizonyára az volt, hogy Tito partizánosztagainak a megtorlása elől Magyarországra menekült délvidéki – köztük óbecsei magyarokat – elfogták és hazahurcolták.

Az előbbieket az egyik olyan adatközlőm (neve a szerzőnek ismert) is megemlítette, akit a második világháború alatt a szülei Magyarországra menekítettek. Brankovék elfogták, majd a jugoszláv nagykövetség udvaráról teherautóval szállították vissza egyetlen nőként, sok férfival összezárva. Szerencséje volt, mert Szeged alatt átlépve az államhatáron, Horgosnál nem kellett leszállnia a gépkocsiról, mert továbbvitték korábbi lakhelyére, Óbecsére. Mág sem tudja, mert sohasem tudta meg, hogy ő miért kerülhetett az otthonába. Akiiket a járműről Horgosnál leparancsoltak, azokat feltehetően kivégezték. Miként ez a valóságban történt meg Óbecse köztisztjeletben álló gyógyszerészével, Putsay Kálmánnal és fiával, akiket szintén az iménti módon szállítottak vissza Budapestről Jugoszláviába, de ők áldozataul váltak a kommunista megtorlásnak.

A nemzetközi hírnevet szerzett jugoszláv kommunista politikus, Brankov pályájáról röviden: 1912-ben született Óbecsén, szerb nemzetiségű. A szovjet–jugoszláv viszony kiéleződését követően szembefordult Titóval és Magyarországon maradt. A Magyar Államvédelmi Hatóság, az ÁVH 1949-ben letartóztatta, majd bevonták a volt belügyminiszter, Rajk László és társai ellen indított koncepciós perbe, és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Brankov 1956-ban amnesztiával szabadult, majd Franciaországba emigrált. Ott élt élete végéig, 2011-ben halt meg Párizsban. – A kommunista Rajk László (eredetileg Reich, 1909–1949), magyarrá vált erdélyi szász családból Székelyudvarhelyen született, miként testvérbátyja, Rajk Endre (1899–1966) is, aki viszont nyilas politikusként a pártvezér Szálasi Ferenc (1897–1946) belső köréhez tartozott. Rajk Endre 1944. október 15-e után a Szálasi-kormány kizsákmányoló kormánypolitikusaként működött, de gyakran államtitkárként említik.

Visszatérve tárgyunkhoz: az 1944 őszi óbecsei mészárlások miként zajlottak a különféle helyszíneken? Azok már szeptemberben megkezdődtek. Az első esetben és módszerben eltér a későbbiektől, de már „a halál szelének” nevezhetjük. Óbecse feletti tanyavilágában történik, a Cseszák birtokon, ahol Kovácsék laktak, de ezt a partizánok nem tudták. A családfő, Cseszák ekkor még községi

képviselőtestület tagja. Kovács Teréz így emlékszik vissza:

„Édesapámat 1944. szeptember 16-án vasárnap behívták katonának, édesanyám a 17 éves Károly és a 8 éves Gyula fiával egyedül maradt egy bérelt tanyán, amely a határ 'Járás nak' nevezett részében volt, nem messze a Bogdántanyához. Azon a tanyán már hosszabb ideje bérlőként laktak, nagyon jó viszonyban voltak a tulajdonossal, bizonyos Cseszákkkal. Cseszák tisztviselőként dolgozott, és állását a magyarok bejövetelekor kapta. Háza a Zöldfás utcán volt, közel a piac bejáratához. Feleségétől elvált, és fiával élt. Édesapám, Kovács József (1900-ben született) a bevonulásakor fogadott egy házaspárt azzal a céllal, hogy segítsenek anyámnak a szénát összeszedni. Ezek az istállóban aludtak. Este nyolc óra volt, éppen elaludtak, amikor anyámék arra riadtak, hogy valaki nagyon veri az ajtót. Nagyon megijedtek, azt hitték, hogy az istállóban lévő házaspár akar betörni a lakásba. Anyám a kisebb fiút, aki alva maradt, felvette az ágyból, és a karjában vitte. A nagyobb fiú ment elől, keresztülmentek a másik szobán is és ott kiugrott az ablakon, de azonnal visszafordult, és azt mondta: – Anya, erre nagyon sokan vannak. Ebben a pillanatban egy golyó szíven találta, azonnal meghalt. Anyámra ötöt lőttek, hármat a karján lévő fiú felfogott, egy golyó a füle, egy meg a szeme előtt ment el. Ekkor abbahagyták a lövöldözéseket, és odajöttek anyámhoz, és azt kérdezték, hol van a Cseszák. Anyám azt felelte, hogy bent van a városban. A jelenlevők 96-an voltak, valamennyien felfegyverezve, és anyám elmondása szerint mindannyiuknak finom úri keze volt. Nemzetiségüket illetően szerbek voltak, de volt köztük egy magyar nő is, aki megkérdezte anyámtól: – Tudja-e, mi kik vagyunk? Anyám azt válaszolta, hogy nem. – Mi vagyunk a felszabadítók, majd két hét múlva bejönnek az oroszok, és akkor felszabadítjuk Becsét. – Nem bánom én, csak a fiaimat vigyék be – és a földön fekvő halott fiait nézte. – Oda nem lehet – mutattak a házba, ahonnan kijöttek. – Akkor vigyék be oda – és anyám a nyári konyhára mutatott. A nyári konyhába bevitték a holttesteket.”

Ők voltak tehát az óbecsei méészárlás első áldozatai, köztük a 8 éves Kovács Gyuszika (Gyula) pedig a legfiatalabb. Szeptemberben – eddigi tudomásom szerint – más vérengzés nem történt. Később október 8-a, a „felszabadulás” után megszaporodtak a hasonló cselekmények. Már másnap – 9-én – elhurcolták Petrányi Ferenc apátplébánost, Óbecse meghatározó személyiségét, aki 1918 óta szolgált Óbecsén, valamint gyümölcsöző közösségépítő tevékenységet is folytatott. Kegyetlen módon ütlegették, halálra kínozták és még holtában is meggyalázták.

Az apátplébános unokahúga – aki akkor 38 éves volt –, így emlékezik vissza az eseményekre: „Nagybátyám, Petrányi Ferenc, mintha érezte volna a közeli veszélyt, akkor éjjel papi öltözetben íróasztalánál dolgozott. Már este közeli halálát érezte. Hajnali fél négykor jöttek érte. A kisfiú, akit rajongásig szeretett, még aludt, nem engedték a partizánok, hogy homlokcsókkal elbúcsúzzák tőle. (...) Többé nem láttuk. Híre jött, hogy vagy a városházán, vagy a Centrálban tartják fogva. Megérdeklődtük, lehet-e neki ételment küldeni. Másnap egy kosárkában ebédet küldtünk neki a cselédlánnyal. Én egy fehér zsebkendőt tettem a tányér alá. A lány a Centrál előtt megvárta a kiürült ételes kosarat. Benne volt a

zsebkendő, de csupa vér volt. Még azt gondoltuk, amint megesett vele, eleredt az orra vére. (...) A következő nap is küldtünk ebédet. Akkor a tányérok alá egy nagy fehér asztalkendőt tettem. Amikor visszaérkezett a kosár, a fehér kendőn egy meggyötört, véres emberi arc lenyomata volt. Valóságos Veronika-kendő. (...) Aztán már nem is igen vihettünk, küldhettünk ebédet a nagybátyámnak. Hozták a hírt, kiugrott az emeleti ablakból és szörnyethalt, küldjünk koporsót a temetkezési vállalat emberével. Megtettük, de minket nem engedtek oda. Azt megengedték, hogy a temetőbe kikísérjük a halottaskocsit, rajta a lezárt koporsóval, mert halottunkat nem láthattuk. (...) A templom előtt a kocsit megállítottuk egy rövid fohászra. (...) Anyám nem jött, csak én és a cseléd lány, meg egy géppisztolyos partizán a kocsison kívül.”

Petrányi Ferenc apátplébánosnak ugyan van egy síremléke az óbecsei belvárosi katolikus temetőben, de több korábbi, és mostani elbeszélő is állítja: nem az ő földi maradványai vannak ott elhantolva. Élettelen testét – három másikkal együtt – az akkori sintértelepen ásatták el a partizánok, szintén magyarokkal. Többek között, egy szemtanú fia mondta el, akinek kiléte a szerzőnek ismert.

A Tisza menti Óbecsén összesen 219 áldozat – közülük 19 nő – nevét ismerjük, több-kevesebb azonosító adattal. Döntő részük magyar nemzetiségű, de akad közöttük német, sőt szerb is. Nem mindenkit Óbecsén végeztek ki, egyes személyeket például a Tiszaistvánfalván (Járek) felállított haláltáborban gyilkoltak meg. Az óbecsei vértanúk átlagéletkora 35 év, amely bizonyítja, hogy Tito kommunista partizánjai tudatosan szinte egy teljes magyar nemzedéket irtottak ki. A legidősebb áldozat egy 76 éves nő volt. A foglalkozásukra tekintve sem válogattak: az áldozatok között találunk napszámásokat, kocsisokat, háztartásbelleket, gyógyszerészeket, községi képviselőket is.

Az Óbecsén történt mézszárlások sajátos fejezete az a térség, ahol végrehajtották a gyilkosságokat. Megdöbbentő, hogy elsősorban a Centrál-kávéház épülete volt a borzalmak helyszíne, amely a település központjában található. (Napjainkban a Városi Színház, valamint a Közgazdasági- és Kereskedelmi Szakközépiskola működik a falai között.) Ugyancsak meghatározó tetthely volt a Centrál-kávéház előtt akkoriban megtalálható köz-ilmhely. Itt végeztek ki nyilvánosan 14 magyart, akiknek tetemét annak pöcegödrébe dobták, majd építőanyaggal, betonnal fedték le őket. E helyen napjainkban benzinkút működik, illetve a kávéházi terasz helyezkedik el. Fontos még az említett kávéház és az illemhely pincerendszere, mert abban is végeztek ki, majd falaztak be magyarokat. A megtorlás napjaiban a községháza és a zeneiskola épülete is szerepet kapott, amelynek körülményeit még kutatjuk. Az előbbieket mellett még ismerünk három óbecsei tömegsírt: kettő a Tisza-parton, a harmadik Holt-Tisza partján a már említett valahai sintértelepen található.

Felhasznált irodalom

ÁDÁM István – CSORBA Béla – MATUSKA Márton – TERNOVÁ CZ István: A temerini razzia. Temerin, 2001. VMDP Történelmi Bizottsága.

BOTLIK József – CSORBA Béla – DUDÁS Károly: Eltévedt mezsgyekövek. Adalékok a délvidéki magyarság történetéhez 1918–1993. Budapest, 1994. Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum Kiadó.

CSERES Tibor: Hideg napok. Budapest, 1964. Magvető Könyvkiadó.

CSERES Tibor: Vércsozzú Bácskában. Budapest, 1991. Magvető Könyvkiadó.

MATUSKA Márton: A megtorlás napjai. Ahogy az emlékezet megőrizte. Újvidék, 1991. Forum Könyvkiadó – Magyar Szó közös kiadása.

Rémuralom a Délvidéken. Tanulmányok, emlékezések, helyzetértékelések az 1944/45. évi magyarellenés atrocitásokról. Szerk. Csorba Béla, Matuska Márton, Ribár Béla. Újvidék, 2004. Atlantis Kiadó.

SAJTI Enikő, A.: Impériumváltások, revízió és kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918-1947. Budapest, 2004. Napvilág Kiadó.

* * *

Kiss Igor történész, doktorandusz, 1987-ben született, Óbecse községben a Tisza mentén, Délvidéken. A helyi általános iskola, majd az általános gimnázium elvégzése, érettségije (2006) után a Szegedi Tudományegyetemen szociológus (2012), majd kisebbségpolitikus diplomát szerzett (2014). Jelenleg doktorandusz, a Pécsi Tudományegyetem Demográfia és Szociológia Doktori Iskola hallgatója. Fő kutatási területei közé tartozik az identitáskutatás és a helytörténeti események. Óbecse Község községi Tanácsának tagja, és filozófia tantárgyat ad elő magyar nyelven az óbecsei gimnáziumban.